

Андрій Прокип

Діяльність Михайла Галущинського (1878–1931) у справі розвитку українського шкільництва

Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pedagogika 22,
371-382

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Андрій ПРОКІП

Діяльність Михайла Галущинського (1878–1931) у справі розвитку українського шкільництва

Серед когорти діячів українського народу постать Михайла Галущинського – людини, яка самовіддано працювала на благо свого народу займає особливе місце.

Формування його світоглядної та громадянської позиції відбувалося в умовах австро-угорської суспільно-політичної дійсності, конституційний лад якої відносно сприяв розвитку української національної свідомості.

Свій перший досвід організатора громадської роботи М. Галущинський здобув у період навчання спочатку у Тернопільській гімназії, згодом у Львівському та Віденському університетах, де він став провідним діячем студентського руху, очолював студентські товариства „Академічна громада” і товариство „Січ”, був одним із співзасновників молодіжної організації „Молода Україна”.

М. Галущинський активно співпрацював з виданням «Молода Україна», друкував у ньому публікації на тематику, пов’язану зі студентським життям. До прикладу, в згаданому журналі він опублікував статтю „Науковий рух у тов. «Академічна громада» у Львові”, присвячену роботі наукового гуртка товариства, в якій наголосив, що головним завданням наукового гуртка є студентська самоосвіта¹. Вже у студентські роки він переконався в необхідності організації освіти та самоосвіти як важливого засобу виходу українського народу на цивілізований європейський рівень.

Педагогічна діяльність М. Галущинського розпочинається з 1901–1902 рр. у Львівській академічній гімназії, де він займав посаду заступника учителя. В академічній гімназії викладав латинську мову для початкових класів².

¹ М. Галущинський, *Науковий рух у тов. “Академічна громада” у Львові*, „Молода Україна”, Львів, 1900, січень, нр. 1, с. 24–25.

² *Звіт Дирекції ц.к. академічної гімназії у Львові за рік шкільний 1901/1902*, Львів, Накладом фонду наукового, 1902, с. 3.

Пройшовши протягом 1903 р. однорічну військову службу, М. Галущинський, у травні 1904 р. склав учительський іспит та в цьому ж році отримав посаду вчителя у польській гімназії містечка Золочів. У Золочівській гімназії М. Галущинський викладав грецьку та українську мови³. Окрім викладання завідував українською учнівською бібліотекою. Завдяки його старанням над поповненням книжкового фонду, учнівська бібліотека у 1908–1909 рр. налічувала уже 790 томів⁴.

За даними М. Галущинського, які він навів у листі до свого друга В. Гнатюка, у Золочівській гімназії навчалося 182 учнів-українців, 211 поляків та 131 учень єврейської національності⁵. Порядки, котрі панували в гімназії, відносини між представниками різних національностей, як в учнівському середовищі, так і в учительському колективі, М. Галущинський детально змальовував у листах до українських членів Крайової Шкільної Ради – К. Студинського та О. Барвінського.

З енергійною громадською діяльністю М. Галущинського пов'язаний розвиток філії Українського педагогічного товариства (УПТ) в Золочеві. До приїзду М. Галущинського у Золочів місцева українська громада досить байдуже відносилась до цього товариства, вважаючи його суто учительською організацією. Згуртувавши навколо себе українське народне учительство та інтелігенцію, М. Галущинський у 1905 р. зайнявся організацією філії Українського педагогічного товариства в Золочеві. На загальних зборах товариства він був обраний головою місцевого відділення УПТ, а його заступником став Л. Туркало, учитель з Плугова. Новообраний провід з метою поширення самоосвіти серед інтелігенції повіту, поставив своїм завданням влаштування низки педагогічних і наукових конференцій, організацію бібліотеки. Завдяки членським внескам і пожертвуванням протягом кількох років була створена велика громадська бібліотека УПТ. Її послугами користувався цілий Золочівський повіт. Для проводу товариства кількість прочитаних книжок стала мірилом зростаючої свідомості населення – інтелектуальної та національної⁶.

Працюючи у державних гімназіях Львова та Золочеві, М. Галущинський поступово прийшов до висновку, що розвиток українського національного шкільництва в рамках австрійської державної освітньої системи є малоперспективним, що необхідно розвивати українське приватне шкільництво. Тому активно підтримував громадський рух за створення

³ *Sprawozdanie dyrekcyi c.k. Gimnazyum w Zloczowie za rok szkolny 1906*, Zloczów, Drukarnia Wilhelma Zukerkandla, 1906, s. 22.

⁴ *Sprawozdanie dyrekcyi...*, 1909, s. 45.

⁵ Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України. Відділ рукописів, ф. 123. Гнатюк В., спр. 6, арк. 10.

⁶ Центральний державний історичний архів України, м. Львів, Ф. 206. Рідна Школа – Українське Педагогічне Товариство, оп. 1, спр. 1029, арк. 23.

у Галичині українських приватних гімназій. З 1906 по 1912 рр., зусиллями української громадськості відкриваються вісім гімназій – у 1906 р. в Копичинцях та Яворові, у 1909 р. – в Городенці та Рогатині, у 1910 р. – у Збаражі та Буську, у 1911 р. – в Долині, у 1912 р. – в Чорткові⁷.

Українські приватні гімназії, зокрема гімназія в Рогатині, створювались під егідою УПТ. Загальні збори рогатинської філії УПТ, які відбулися в лютому 1909 р., прийняли рішення про відкриття у містечку гімназії та запрошення М.Галущинського на посаду її директора.

Обійнявши директорську посаду, М. Галущинський розгорнув багатопланову працю, спрямовану на організацію виховного процесу, створення навчальної бази, підбір кваліфікованих вчителів. Уже з перших днів перебування на посаді, М. Галущинський зумів проявити неабиякий хист педагога та організатора. До викладання в гімназії залучив таких відомих згодом людей, як А.Лотоцький (письменник), Н. Гірняк (громадський діяч, отаман легіону Українських Січових Стрільців), М. Угрин-Безгрішний (політичний діяч, письменник), І. Крип'якевич (вчений-історик) та ін. „Рогатинська гімназія потребує добрих сил”, – наголошував М. Галущинський у листі до О. Барвінського від 17 серпня 1912 р.⁸

Завдяки М. Галущинському навчальний процес у гімназії базувався на найновіших досягненнях педагогічної науки. В гімназії утверджувалась така система роботи, котра сприяла вихованню національної свідомості в учнів, заохочувалась М. Галущинським й практика самоосвіти, підтримувались ідеї учнівського самоврядування. Учнівське самоврядування, введене у Рогатинській гімназії, було великим кроком вперед у виховних методах, практикованих в Галичині. Учні вчилися давати самі собі раду, вміти собою керувати. Під його керівництвом гімназія перетворилася на важливий освітній та культурний осередок, її діяльність стала відомою як в Галичині, так і поза межами краю.

Натхненною працею у Рогатинській гімназії М. Галущинський на практиці намагався втілити у життя власну концепцію національного виховання, головну мету якого вбачав у формуванні зі всіх членів нації свідомих свого покликання людей, які відповідають за долю власного народу. Завданням таких навчальних закладів як Рогатинська гімназія, на думку Михайла Галущинського, повинно стати те, щоб із кожного члена народу виховати справжнього українського громадянина-патріота. Всі предмети навчання повинні служити даній меті. Рідна мова, історія власного народу, географія, література та мистецтво мають надати велику кількість виховного матеріалу, який використаний у розумний і відпо-

⁷ М.[ихайло] Г.[алущинський], *Українські приватні гімназії*, „Ілюстрований народний календар товариства «Просвіта» на звичайний рік 1911”, 1911. нр. 34, с. 197.

⁸ Львівська наукова бібліотека ім. В.Стефаника НАН України. Відділ рукописів, ф.11. Барвінські, спр. 856, арк. 17.

відний спосіб повинен стати основою для національного виховання. М. Галущинський зазначав, що коли діти і молодь будуть жити життям власної громади, життям свого народу, то програма національного виховання, на переконання загалом буде виконана. Тільки завдяки вихованню та освіті можна розв'язати питання державної незалежності України⁹. Адже, державність, на його думку має стати найвищим імперативом у національному вихованні.

Виходячи з концепції національного виховання, М. Галущинський став одним із перших теоретиків та організаторів освіти дорослих у Галичині, справедливо вважаючи, що найвищим ступенем народної освіти повинні стати такі навчальні заклади, як народні університети для дорослих. Ґрунтовно вивчаючи це питання, М. Галущинський використав передовий досвід інших країн – Англії, США, Німеччини та ін. Наприклад, в Англії та США такі заклади називали сетльментами, в країнах Скандинавії діяли селянські університети. У Німеччині працю над поширенням народної освіти здійснювала освітньо-культурна інституція, котра прибрала назву „Вища народна школа”. Основним її завданням було поглиблення освітньої праці серед міського та сільського населення. Німецька “вища народна школа” перебрала усе краще від скандинавських селянських університетів, англійських та американських сетльментів¹⁰.

Узагальнивши зарубіжний досвід, М. Галущинський визначив народний університет організованим та плановим способом подачі знань з усіх галузей людського життя для відповідного гурту людей певної місцевості. В Західній Україні практичним заохоченням справи народних університетів стали різного роду курси – торговельні та кооперативні. Але таких курсів, що дійсно заслуговували б на статус народних університетів, перед Першою світовою війною було небагато. Сюди можна віднести курси вищої школи, що діяли у Львові та Чернівцях, а також народний університет для дорослих, створений М. Галущинським разом із вчителями Рогатинської гімназії в селі Черче поблизу Рогатина¹¹.

Створення народного університету (вищих загальноосвітніх курсів) в курортному селищі Черче стало важливою справою для Михайла Галущинського. Цей народний університет діяв з жовтня 1913 р. по березень 1914 р. Навчання відбувалося три рази на тиждень (вівторок, чевер і субота). Поступити на курси могла кожна грамотна людина, що закінчила народну школу і досягла віку 18 років, але не старша 45 років. Після закінчення навчання учасники курсів складали іспит, за

⁹ М. Галущинський, *Національне виховання (статті і замітки)*, Львів, З друкарні „Діла”, 1920, с. 17.

¹⁰ М. Галущинський, *Істота й завдання німецької “вищої школи”*, „Світло”, 1921, н.р. 2, с. 16.

¹¹ М.[ихайло] Г.[алущинський], *Просвітні організації – і їх зміст*, „Просвіта” до українського народу, Львів, З друкарні „Діла”, 1921, с. 31.

результатами якого видавалося відповідне свідоцтво. Кількість учнів в народному університеті перевищувала 30 осіб. Навчання здійснювали професійні викладачі, головним чином учителі з Рогатинської гімназії, а також спеціально запрошені люди з медичною і юридичною освітою. Влаштований наприкінці березня 1914 р. випускний іспит став справжнім св'ятком у селі й показав, що праця над освітою дорослих не була даремною¹². Досвід роботи народного університету в Черчі переконав організаторів, що задумів про народне навчання не треба залишати. Планувалося у 1914 р. відкрити ще два таких університети, як у Черчі, але Перша світова війна не дозволила виконати задумане.

Михайла Галуцинського заслужено можна вважати людиною, яка започаткувала в українській освітній науці таке нове явище як українська андрологія або наука про освіту дорослих. Завдяки своїй організаторській праці, науковим дослідженням, він став першим українським вченим-андрагологом, поклав край дилетантству в питаннях освіти дорослих та поставив її на міцне науково-професійне підґрунтя¹³.

Освітні питання ним часто піднімалися на фаховому рівні – учительських з'їздах, нарадах, конференціях. Наприклад, на крайовій конференції директорів середніх шкіл у 1913 р., за дорученням Крайової Шкільної Ради, М.Галуцинський підготував доповідь, яка згодом була опублікована окремою брошурою польською мовою під заголовком „Wzajemne hospitacye nauczycieli, lekcyje praktyczne, konferencyje fachowe i referaty konferencyjne”. У доповіді М. Галуцинський підкреслив, що питання фахової і педагогічної підготовки учителів середніх шкіл є одними з найважливіших. Учителям необхідно створити відповідну базову основу для педагогічної праці й створення такого підґрунтя можливе тільки завдяки вихованню молодих учительських сил¹⁴.

У післявоєнний період, уже в нових політичних реаліях II Речі Посполитої М. Галуцинський продовжив роботу над розвитком українського шкільництва. У 1918 р. у Львові він став одним із співзасновників товариства „Український громадянський комітет” (УГК), яке створювалося як позапартійна, гуманітарна інституція. До складу УГК увійшли найповажніші українські громадяни різних політичних поглядів, що давало товариству можливість заручитися підтримкою багатьох українських політичних угруповань¹⁵.

¹² М. Галуцинський, *Народня освіта й виховання народу. Методи й цілі*, Львів, З друкарні Ставропільського інституту, 1920, с. 30–31.

¹³ І. Юцишин, *Михайло Галуцинський – український андрагог*, „Шлях виховання і навчання”, 1931, нр. 8, с. 283.

¹⁴ М. Hatuszczyński, *Wzajemne hospitacye nauczycieli, lekcyje praktyczne, konferencyje fachowe i referaty konferencyjne*, Lwów 1913, s. 3.

¹⁵ Центральний державний історичний архів України, м.Львів, Ф.462. Український Громадянський Комітет, оп. 1, спр. 281, арк. 1.

М. Галущинський очолив так звану «шкільну секцію» цього товариства. Основними завданнями, що ставились перед секцією, були: заснування українських приватних шкіл, організація гімназій та учительських інститутів, допомога шкільній молоді, матеріальна і моральна підтримка учителів та освітніх товариств, допомога дітям-сиротам та шкільній молоді.

Михайло Галущинський вважав, що суспільна опіка над сиротами, молоддю, інвалідами, вдовами по загиблих на фронтах Першої світової війни та в період польсько-української війни 1918–1919 рр. українських військових, повинна стати важливим чинником у громадській праці¹⁶.

В питаннях допомоги сиротам та молоді „шкільна секція” УГК взаємодіяла з “Українським крайовим товариством охорони дітей та опіки над молоддю”. Засноване у червні 1917 р., це товариство ставило собі за мету захист прав дітей та молоді з акцентуванням особливої уваги на опіці над сиротами. Статут товариства розроблявся за європейськими взірцями та охоплював всі питання, що стосувалися опіки, виховання і навчання дітей та молоді, охорони материнства¹⁷.

У 1923 р. „Українське крайове товариство охорони дітей та опіки над молоддю” мало 31 філію, утримувало 16 притулків та 4 дитячі садки. Львівська філія здійснювала також видавничу діяльність¹⁸. „Шкільна секція” Українського громадянського комітету керована М. Галущинським, допомагала й українській студентській молоді. Тут вона тісно співдіяла з такими студентськими товариствами як „Академічна поміч” та „Академічна громада”¹⁹. Він часто відвідував збори цих студентських товариств, виступав перед молоддю з доповідями. Наприклад, на засіданні „Академічної громади”, котре відбулося 29 лютого 1920 р., М. Галущинський виступив із доповіддю – „Педагогія у вищих школах в приміненню до нашого народу”, у якій, зокрема, зупинився на тому, що українська молодь знаходиться у несприятливих умовах, тому що не має власного українського університету і змушена сама себе виховувати. Він закликав молодь готуватися до ролі народних провідників, не залишатись бездіяльними, спрямовувати всі зусилля на самоосвіту та здобуття засобів до громадської діяльності, вміло поєднувати працю над собою із потребами нації²⁰.

¹⁶ М. Галущинський, *Значіння освіти*, „Письмо з Просвіти”, 1922, нр. 43–44, с. 342.

¹⁷ Центральний державний історичний архів України, м.Львів, Ф.321. Українське Крайове товариство охорони дітей і опіки над молоддю, оп. 1, спр. 2, арк. 105.

¹⁸ С. Сельський, *Українське краєве товариство охорони дітей і опіки над молоддю у Львові*, „Народній ілюстрований календар товариства «Просвіта» на звичайний рік 1923”, 1922, нр. 45, с. 169.

¹⁹ М. Галущинський, *Українське краєве товариство охорони дітей і опіки над молоддю*, „Українській дитині”, Львів, 1928, с. 23.

²⁰ Державний архів Львівської області, Ф.1. Львівське воеводське управління, оп. 1, спр. 68, арк. 56.

У липні 1921 р. з ініціативи українських вчених, відомих громадських діячів, студентської молоді з товариств „Академічна громада” і „Академічна поміч” у Львові було засновано український таємний університет. Зважаючи на значення вищого навчального закладу для української національної справи, М. Галуцинський багато уваги приділяв організації цього таємного університету. Серед архівних матеріалів збереглися його автобіографія та заява як викладача українського таємного університету у Львові²¹. М. Галуцинський працював на філософському факультеті підпільного університету, читав студентам лекції з історії педагогіки, провадив педагогічний семінар.

Поряд із боротьбою за український вищий навчальний заклад у Галичині для М. Галуцинського та інших українських діячів важливою також проблема розвитку українських початкових (так званих народних) шкіл та організація приватного шкільництва.

Після ліквідації товариства «Український громадянський комітет», М. Галуцинський у питаннях розвитку українського шкільництва співпрацював з Українським педагогічним товариством (УПТ), яке взяло на себе основні функції з розвитку української освіти та шкільництва. Він очолив секцію „Рідна школа” при УПТ²².

Спільна нарада українських економічних, культурних організацій та політичних партій, що відбулася у червні 1920 р., після доповіді М. Галуцинського, визнала УПТ верховним організацією з питань шкільництва²³. З 1921 р. усі українські приватні школи перейшли під управу УПТ. „УПТ з’єднало в своїх руках всю працю над організацією та веденням приватних шкіл і це товариство стало сьогодні поважною шкільною установою, якій ціле громадянство віддало верховний нагляд над школами”, – зазначав М. Галуцинський²⁴.

У червні 1923 р. на загальному з’їзді УПТ було прийнято новий статут товариства. Воно отримало назву УПТ-„Рідна Школа”, або просто „Рідна Школа”, як більш вживану. Товариство поставило своїм головним завданням поширювати національну свідомість за допомогою навчання і виховання молоді. „Рідна Школа”, йшлося в статуті, має виконувати серед українського народу таку ж функцію, яку виконують в державних народів міністерства освіти”²⁵. Згідно статуту, метою „Рідної Школи” були питання

²¹ Центральний державний історичний архів України, м. Львів, Ф.310. Український університет у Львові, оп. 1, спр. 198, арк. 3.

²² К. Малицька, *У.П.Т. Як воно завязалося, як росло і розвивалося*, В сорокові роковини У.П.Т. 1881–1921, Львів, 1921, с. 10.

²³ Л. Ясінчук, *50 літ Рідної Школи 1881–1931*, Львів, 1931, с. 155.

²⁴ М. Галуцинський, *Рідна школа*, „Друкар. Інформаційний календар на 1925 рік”, 1925, с. 57.

²⁵ Центральний державний історичний архів України, м. Львів, Ф.206. Рідна Школа – Українське Педагогічне Товариство, оп. 1, спр. 177, арк. 3–4.

забезпечення потреб українського народу в галузі шкільництва, а також в суспільному, сімейному, передшкільному й позашкільному вихованні.

Після затвердження статуту владою, „Рідна Школа” розгорнула широку діяльність, спираючись на підтримку народних мас. Кількість гуртків та членів товариства зростала з кожним роком. Вже у наступних 1924–1925 рр. кількість гуртків зросла з 61 до 219, а кількість членів з 12.867 до 17.445. У 1927 р. число гуртків „Рідної Школи” склало вже 381, а членів – 23.617. Зросло й число приватних шкіл – у 1923 р. їх кількість збільшилась до 40, а учнів – до 4.649²⁶.

Як член головної управи товариства „Рідна Школа”, М. Галущинський концентрував головні зусилля на проблемах розвитку приватного шкільництва та його зростанні. Після смерті голови „Рідної Школи” А. Гладишовського, він, фактично, чолі товариства. Це підтверджують його підписи, як голови УПТ-„Рідна Школа” на офіційних документах організації²⁷.

Поруч з працею у громадських товариствах, М. Галущинський продовжував займатися й педагогічною роботою, викладаючи в академічній гімназії міста Львова, але й тут, у стінах гімназії, він не забував про патріотичне виховання молоді, прищеплюючи учням навички громадської праці. З цією метою М. Галущинський організував у гімназії гурток самоосвіти молоді ім. І. Франка. Члени гуртка видавали гімназійну газету під назвою „Наше життя”. Один із учнів, батько якого працював в адміністрації львівського воєводства, попросив батька видрукувати номер газети в друкарні воєводства. Після цього, у польській пресі з’явилися публікації на тему існування підпільної української друкарні у державній установі львівського воєводства. Учніський гурток було розігнано, а М. Галущинський отримав від дирекції гімназії сувору догану з погрозами звільнення.

На захист М. Галущинського виступили українські громадські організації, які серед них спрямували відповідні звернення до президії Крайової Шкільної Ради. У березні 1924 р., на зборах учителів академічної гімназії М.Галущинський рішуче засудив політику II Речі Посполитої в освітній сфері. Хоча М.Галущинський склав протест від свого власного імені, його заява була погоджена з політичним проводом Української народно-трудової партії (УНТП), членом якої він був.

Ідеологія українських націонал-демократів найбільше відповідала політичним поглядам М.Галущинського, так як вона базувалася в основному на ліберальних засадах дотримання демократичних прав та свобод, недоторканості особи, свободи приватної власності, побудови

²⁶ Л. Ясінчук, *50 літ Рідної Школи 1881–1931*, Львів 1931, с. 169.

²⁷ Центральний державний історичний архів України, м.Львів, ф.309. Наукове товариство ім.Т. Шевченка у Львові, оп. 1, спр. 283, арк. 17.

громадянського суспільства та визначення ролі держави як гаранта громадянських свобод, а в національному питанні національно-демократична ідеологія ґрунтувалася на захисті інтересів усіх станів і класів українського народу, боротьбі за державність України.

М. Галуцинський займав помітне місце серед членів партії, входив до складу її керівного органу – народного комітету (НК), секретаріату (екзекутиви) партії, а також до складу партійної комісії у шкільних справах. Питання освіти і шкільництва займали важливе місце у політиці партії. Спеціально цій проблемі був присвячений меморандум під назвою „Шкільна політика Польщі у Східній Галичині”, підготовлений М. Галуцинським французькою мовою у 1924 р. і звернений до європейської та світової громадськості.

Своєю активною громадянською позицією М. Галуцинський здобув значний авторитет як політичний діяч. Він виступав активним поборником консолідації та об'єднання націонал-демократичних сил. У липні 1925 р. кілька партій націонал-демократичного спрямування утворили Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО). Від початків заснування УНДО, М. Галуцинський належав до керівництва партії, був незмінним членом Центрального Комітету УНДО²⁸. Цілком зрозуміло, що в партійній роботі головну увагу він зосереджував на освітніх проблемах.

На третьому з'їзді УНДО, який проходив 24–28 грудня 1928 р. М. Галуцинський виступив із доповіддю про освітній стан українського народу, положення українського шкільництва та про шкільну і освітню політику партії. У доповіді він вказав на необхідність організації легальної, мирної боротьби за українську школу, потребу проводити її як в краї, так і на міжнародній арені, висунув пропозицію створити фонд боротьби за українську школу. Рішуче засудив деструктивну роботу комуністичних чинників в українських культурно-освітніх організаціях й закликав усі національно-свідомі українські сили їй протиставлятися²⁹. Наприкінці доповіді М. Галуцинський підкреслив, що успішний розвиток українського культурно-освітнього життя можливий лише тоді, коли всі національні партії згуртуються та стануть на захист українського культурно-освітнього доробку³⁰.

У 1928 р. М. Галуцинського як одного з представників УНДО було обрано депутатом до сенату II Речі Посполитої. На першому ж засіданні верхньої палати парламенту, що відбулося 27 березня 1928 р., при виборах

²⁸ Ю. Шаповал, *Галуцинський Михайло*, Українська журналістика в іменах, за редакцією М. Романюка, Львів 1997, с. 46.

²⁹ III. Народний з'їзд Українського національно-демократичного об'єднання в днях 24 і 25 грудня 1928 р., Львів 1929, с. 136–137.

³⁰ *Народний з'їзд. Другий день нарад партійного з'їзду Українського національно-демократичного об'єднання дня 25 грудня 1928*, „Діло”, 1928, нр. 287, с. 2.

президії М. Галущинський увійшов до її складу як один із заступників маршалка сенату. Його кандидатуру на посаду віце-маршалка сенату підтримали 78 сенаторів з 99 присутніх на засіданні³¹. Окрім посади віце-маршалка, М. Галущинський очолив також сенатську комісію з питань освіти та культури³².

Обстоювання та захист прав українців були головними завданнями, які ставив перед собою М. Галущинський як депутат. У виступах і промовою в сенаті він вимагав створення рівних умов для розвитку українського шкільництва та культури. Наприклад, на засіданні сенатської бюджетної комісії 21 червня 1928 р. М. Галущинський виголосив промову, умовно розділивши її на три частини: про вище, середнє і початкове шкільництво. Порушив питання шкільних приміщень, підручників, проблему неграмотності, що поширювалась серед українців, у тому числі і внаслідок унеможливлення здобуття освіти³³. Закінчив доповідь зауваженням міністру освіти, який вимагав від української шкільної молоді більшої лояльності щодо Польської держави, навіть не намагаючись зрозуміти суті українських проблем³⁴.

Серед виступів М. Галущинського у сенаті слід виділити промови, виголошені 21 лютого та 12 березня 1930 р. Зокрема, у виступі 21 лютого 1930 р., М. Галущинський вказав на незадовільний стан українського шкільництва, зазначивши, що воно занепадає через відсутність певної системи чинників, а саме – українського громадського чинника у шкільній адміністрації, державного ставлення влади до учительства, через відсутність зв'язку університетської науки зі школами та планової позашкільної освіти, а також чітко сформульованого виховного ідеалу³⁵.

У виступі 12 березня 1930 р., М. Галущинський піддав критиці польську сторону відносно її ставлення до національних меншин, підняв питання потреби у створенні українського університету у Львові³⁶.

Незважаючи на критику дій польської влади, М. Галущинський ніколи не був прихильником радикальних методів боротьби, засуджував дії Організації Українських Націоналістів (ОУН). Після розпуску парламенту в серпні 1930 р., М. Галущинський став одним із лідерів поміркованого

³¹ *Sprawozdanie stenograficzne z 1 posiedzenia Senatu Rzeczypospolitej z dnia 27 marca 1928 roku*, Warszawa 1928, s. I/12.

³² П. Лисяк, *Українське парламентарне представництво*, "Народній ілюстрований календар товариства "Просвіти" на рік 1929", Львів 1928, нр. 51, с. 154.

³³ *Sprawozdanie stenograficzne z 5 posiedzenia Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 21 czerwca 1928 r.*, Warszawa 1928, s. V/24–25.

³⁴ *З парламентарської арени*, „Діло”, 1928, нр. 122, с. 3.

³⁵ В. Качкан, *Хай святиться ім'я твоє. Українознавство та пресологія (XIX-перша половина XX ст.)*, Львів 1998, с. 134.

³⁶ *Sprawozdanie stenograficzne z 30 posiedzenia Senatu Rzeczypospolitej w dniu 12 marca 1930 roku*, Warszawa 1930, s. XXX/95.

крила партії УНДО, так званої групи «позитивістів», яка виступала за нормалізацію польсько-українських відносин. В ході переговорів він закликав польську сторону до припинення репресій щодо українців та пошуку компромісних рішень. Тактика нормалізації польсько-українських відносин загострила взаємини між ОУН та УНДО. Націоналісти з ОУН вимагали від керівництва УНДО зректися „показової лояльності”, а УНДО закидало ОУН хибну, на їх погляд, позицію „чим гірше, тим краще”³⁷. Спроби групи діячів УНДО на чолі з М. Галущинським та О. Луцьким нормалізували польсько-українські взаємини зазнали невдачі як через непоступливість польської сторони, так і через несприйняття їхньої позиції частиною українського громадянства.

Громадянська позиція М. Галущинського не завжди знаходила розуміння і підтримку серед політичних сил. Зазнавав він нападок як від явних ворогів, так і від представників національних сил. Його виступи у парламенті на захист українського шкільництва зустрічали не тільки схвалення, але й звинувачення в демагогії. Особливо гостро критикувалась участь М. Галущинського в спробі українсько-польського порозуміння. Його звинуватили в угодовстві та вважали мало що не зрадником української народної справи.

Брат М. Галущинського, отець Теодозій Галущинський згадував, що він отримував анонімні та явні погрози на свою адресу. За свідченням І. Кедрина, М. Галущинський отримав від українського націоналістичного підпілля так званий „присуд смерті”, у якому члени ОУН заочно засудили його до страти³⁸. Погрози фізичної розправи негативно вплинули на стан здоров'я. М. Галущинський помер внаслідок інсульту 25 вересня 1931 р. Похований на Личаківському цвинтарі у Львові.

Отже, можна стверджувати, що Михайло Галущинський зробив вагомий внесок у процеси творення української державності, сприяв розвитку національної самосвідомості, відіграв помітну роль у питаннях розвитку української освіти та шкільництва. З цією метою він брав активну участь в організації освітніх товариств, таких як Українське педагогічне товариство, товариство «Рідна школа» та ін., у створенні приватної гімназії в містечку Рогатин, яка стала потужним культурно-освітнім осередком. М. Галущинський розробив концепцію національного виховання українців, був провідним теоретиком та організатором освітньої справи у Галичині, започаткував в українській педагогіці новий напрям – андрологію, відстоював права українців на розвиток власного шкільництва в якості політичного діяча і депутата сенату та сейму II Речі Посполитої.

³⁷ Г. Білавич Г., Б. Савчук, *Товариство “Рідна Школа” (1881–1939 рр.)*, Львів 1999, с. 72.

³⁸ І. Кедрин, *Життя-події-люди. Спомини і коментарі*, Нью-Йорк 1976, с. 145.

Summary

The Activities of Michael Haluszczynski (1878–1931) in the Case of the Ukrainian Education Development

The article discusses the processes of development of Ukrainian education in difficult conditions of the lack of State and personal contribution to these processes of Michael Haluszczynski as a cultural and educational activist, educator and politician, author of the concept of national and civil education, reformative ideas which influenced the overall level of development of the educational thoughts of the early twentieth century.